

Een postuum eergeschenk voor Tromp: een kan en schaal van Johannes Lutma uit 1647

• DIRK JAN BIEMOND •

Tot de onbetwiste hoogtepunten van de verzameling zilver in het Rijksmuseum behoort een monumentale kan en schaal van de Amsterdamse 'beeldhouwer in zilver' Johannes Lutma (Emden 1587-Amsterdam 1669) (afb. 1).¹ Het grote formaat en het uitzonderlijke gewicht boden Lutma de mogelijkheid om de kan en de schaal te versieren met een complex mythologisch programma, dat door verschillende soorten kwabmotieven wordt omzoomd. De sleutel tot de mythologische voorstelling is te vinden op de kan, die zoals gebruikelijk het thema aangeeft. Op de buik is een fries met een doorlopende voorstelling te zien. In rustig vaarwater is een triomfwagen weergegeven, waarop de godin van de landbouw, Ceres gezeten is. In haar hand draagt zij de attributen waaraan zij herkenbaar is, korenaren en een sikkel (afb. 1, 2). Ceres wordt omgeven door zeenimfen, die de vruchten van de zee (schelpen en vissen) en die van het land (een korenschoof) dragen. De voet, de hals en het oor tonen zeemonsters en een zeeslang; zij bedreigen Ceres en haar gevolg. Op de schaal is een gevecht gaande, dat door Neptunus en zijn echtgenote Amphitrite wordt aangevuurd (afb. 3). In zijn hand draagt de zeegod een schelp, waarmee hij zojuist het water bevolen heeft om zich terug

Afb. 1

JOHANNES LUTMA,
kan en schaal,
Amsterdam 1647.
Kan: h. 50,4 cm.,
diam. 17,2 cm; schaal:
h. 6,5 cm, br. 74,5 cm.
Zilver, gemerkt op de
hals van de kan en de
bodem van de schaal:
stadskeur Amsterdam,
jaarletter Q =
1647, meesterteken
een hart in schild =
Johannes Lutma I.
Rijksmuseum,
Amsterdam
(inv.nr. BK-NM-10244).

te trekken.² Meermannen, meerminnen en een nereïde voeren zijn bevelen uit. Enkelen bevechten zeeslangen (afb. 4), anderen (afb. 5) brengen de vruchten van de zee en het land in veiligheid. Tritons blazen ondertussen op hoorns, om de zee verder te doen zakken (afb. 6).

Aangezien kannen en schalen werden gevuld met water, werden scènes uit het leven van Neptunus wel vaker als uitgangspunt voor het decoratieprogramma van een kan en schaal gekozen.³ Uitzonderlijk is de variant waarin niet Neptunus maar Ceres als de triomferende godin wordt voorgesteld. Lutma ontwikkelde die ongetwijfeld voor een speciale opdrachtgever.

Op grond van een vage familieoverlevering, die in 1895 door een verre verwant van Tromp aan het museum werd meegedeeld, wordt in de literatuur algemeen aangenomen dat die opdrachtgever een instelling, de Staten van Holland, was, die daarmee één van de belangrijkste zeehelden van de Gouden Eeuw, Maerten Harpertz Tromp (1598-1653) wenste te eren. Zo wolkeloos als in deze publicaties wordt gesuggereerd, is de hemel helaas niet. Al in 1895 werd geconstateerd dat een triomf van het land op de zee moeilijk te verbinden is met een zeeheld als Tromp. Bovendien is het wapen op de schaal niet het familiewapen Tromp,

Afb. 2

Keerzijde van de kan van afb. 1. Op het fries is de godin Ceres in een triomfwagen te zien.

zoals dat in 1639 door de Franse koning aan Maerten Harpertsz en zijn nazaten was verleend, maar het persoonlijk wapen van zijn zoon Cornelis (1629-1691). Het wapen is onder andere herkenbaar aan de wapenspreuk 'Fortes Creantur Fortibus' (helden komen uit helden voort), de helmbekroning en de ordeversierselen, behorende bij de titels Grave van Syllisborg en ridder van de Witte Olifant, die Cornelis sinds 1676 mocht voeren.⁴ Onder normale omstandigheden zou dit moeten betekenen dat Cornelis het voorwerp na 1676 bezeten heeft. Aangezien het ensemble toen al 29 jaar oud was, vervangt het persoonlijk wapen van Cornelis een ouder wapen, dat van de eerste eigenaar.

Sinds 1895 volgt men de familie-traditie. In de brief waarin de minister van Binnenlandse Zaken de aankoop van het ensemble goedkeurde, werd gesteld dat het wapen van Cornelis dat van Maerten Harpertsz verving, en dat deze het ensemble in 1639 als dank voor bewezen diensten van de Staten van Holland ontvangen zou hebben, al werd aangetekend dat dit wel nooit te bewijzen zou zijn: *Het is mogelijk dat de bedoelde vereering heeft bestaan in den thans aangekochte schotel met schenkkkan, maar bij ontbreken van andere bescheiden is dit niet met zekerheid te zeggen.*⁵ Al snel bleek dat de kan en schaal uit 1647 dateerden en dat deze theorie dus onhoudbaar was. In de volgende decennia werden regelmatig nieuwe hypothesen gevormd over de schenkende instelling en de gelegenheid waarbij Maerten Harpertsz het zilver had ontvangen. De laatste theorie is te vinden in de nieuwste biografie van vader en zoon Tromp, waarin de Amsterdamse Admiraliteit de rol van genereuze schenker wordt toebedeeld, ter gelegenheid van diens overwinning op de kapers bij Duinkerken in 1646, hoewel in de iconografie iedere verwijzing naar schenker en gelegenheid ontbreekt.⁶

Juist om een dergelijke verwarring

te voorkomen, werden in de 17de en 18de eeuw inscripties aangebracht waarin de schenkende partij zichzelf zeker zoveel lof toewees als aan de begunstigde. De gouden bokaal, in 1667 vereerd aan admiraal Michiel Adriaansz de Ruyter, draagt boven op het deksel het wapen van de schenkende instelling, de Staten van Holland, en op de wand het toneel van de heldendaad bij Chatham, die de Staten met een gouden bokaal beloonde (afb. 8).⁷ De binnenzijde van het deksel bezit een uitvoerige inscriptie waarin de naam van de bestuurder, de resolutie waarbij, de ontvanger en de gelegenheid uitvoerig worden beschreven (afb. 9). Ook op de geschenken die admiraal Schrijver in de vroege 18de eeuw van verschillende instellingen verwierf, nemen schenker, reden, jaartal en ontvanger een belangrijke plaats in.⁸ Opmerkelijk is ook dat in de contemporaine bronnen geen weerklink te vinden is van de schenking aan Maerten Harpertsz Tromp. De ceremoniële overhandiging van de bokaal aan De Ruyter is opgetekend in lofdichten, pamfletten en krantenartikelen; wat is immers het nut van een geschenk tot meerdere eer en glorie van schenker en ontvanger als niemand er kennis van kan nemen?

Boedelinventarissen en testamenten vormen dan de laatste mogelijkheid om vast te stellen of het zilveren ensemble als bijzonder tribuut begrepen moet worden. In zijn testament benoemde Cornelis Schrijver een wijnfontein, een koelvat, twee kandellabers, een punchkom en twee gouden bokalen, gaf aan van welke instelling hij ze gekregen had, en vroeg aan zijn nageslacht om de voorwerpen te bewaren, als herinnering aan de grote daden, die hij en zijn grootvader op zee hadden verricht. Aan de hand van een in 1747 opgemaakte inventaris kunnen de voorwerpen vervolgens worden vergeleken met de overgeleverde objecten, en kunnen zij dankzij de daarbij vermelde gewichten met

Afb. 3
Detail van de schaal
van afb. 1. Neptunus
en Amphitrite.

Afb. 4
Detail van de schaal
van afb. 1. Een meer-
man en zeeslang in
gevecht.

Afb. 5
Detail van de schaal
van afb. 1. Een meer-
man met op het hoofd
een mand met vrucht-
ten, en over de schou-
der een hengel met
vissen en krabben.
Daarnaast een meer-
man met hoorn.

Afb. 6
Detail van de schaal
van afb. 1. Twee tritons
blazen op hoorns.

Afb. 7
Detail van de schaal
van afb. 1. Na 1691
aangebracht plaatje
met het wapen van
Cornelis Tromp.

zekerheid worden geïdentificeerd.⁹ Een verzoek van dezelfde strekking als dat van Schrijver is te vinden in het testament dat Cornelis Tromp in 1688 opstelde.¹⁰ Hij vroeg zijn erfgenamen – zijn broer Harpert, en na diens overlijden diens kinderen – om bijzondere zorg te dragen voor *de respectieve soo groote als kleijne ridderlijcke ordres van den oliphant, met de kleijnodiën, juweelen, garnituren ende verdere toebehooren, of appenditiën van dien, soo die bij de koningen van Spanjen, ende Engeland, als die bij den Cheurvorst van Brandenburg aen mij Cornelis Tromp geschonken syn, met nog twee goude ketens, soo van mij Cornelis Tromp als van mijn heer vader zal [iger] afgekomen, alles met den gevolge en aankleve van dien; ende eijndelijk boven dit alles nogh de brieven, ende depeches, soo van de graeffelijckheid of adel, als van de expeditiën, ende alle verdere bescheijden, boecken ende papieren, van diergelijcke natuur zijnde, niets daarvan uijtgesondert.* In de inventaris, die in 1692 werd

opgemaakt, zijn de ketens en de juweelen van de Olifant duidelijk herkenbaar.¹¹ Ook in de inventaris van zijn broer Harpert Harpertsz zijn de verschillende vereringen die hij van zijn vader had verworven duidelijk terug te vinden.¹² In beide gevallen worden in deze categorie geen kannen en schalen vermeld, hetgeen impliceert dat het ensemble van Lutma als gebruiksilver moet worden beschouwd.

In de inventaris van Cornelis Tromp, die op basis van een door hemzelf samengestelde boekhouding werd opgesteld, worden in die categorie verschillende kannen en schalen genoemd. In totaal waren vijf ensembles aanwezig, die als volgt worden omschreven en gewaardeerd: *een gedreven Lampet en schenckkan met het wapen van Helmont, ouwe keur* (f. 570,-), *een nieuw Lampet en schenckkan met het wapen van Syn Ey (een leeu, lely en kroon), versneden en nieuwe keur* (f. 255,3,8), *een oude kan en ovael Lampet, met het wapen van Syn Ey', nieuwe keur* (f. 233,15,8), *een gedreven vergulde Lampet en kan, synde een staende Cupido (ongesneden) [zonder wapen]* (f. 317,18,8), en *een vergult Lampet en schenckkan* (f. 196,-). De gewichten worden vermeld in losse taxatielijsten. Deze maken het mogelijk om het ensemble van Lutma uit 1647 met zekerheid te identificeren.

De vermelding 'ouwe keur' impliceert dat het eerste ensemble vóór 1663 moet zijn ontstaan, aangezien sedert dat jaar het aantal merken dat op het zilver werd afgeslagen, met één – de Hollandse leeuw – werd vermeerderd.¹³ Doorslaggevend is dat alleen het oudste exemplaar een gewicht heeft dat het huidige benadert: 25 mark in troois gewicht, hetgeen omgerekend ongeveer 6125 gram vertegenwoordigt. Het belangrijkste verschil met het overgeleverde ensemble van Johannes Lutma is het wapen; volgens de inventaris droeg de schaal toen het wapen 'Van Helmont', terwijl nu in het midden het persoonlijk wapen van

Cornelis Tromp figureert. De vroegste vermelding van het ensemble in die toestand dateert uit 1771, en is terug te vinden in de boedelscheiding van een zoon van Dina Cornelia en een kleinzoon van Harpert Harperts Tromp, Maerten Cornelis van Beresteyn (1695-1734). De *grootte gedreve zilvere lampetschotel met zijn kan, waerop het wapen van den admiraal Tromp gesneeden is* woog één ons en vijf engels meer, dus om en nabij de 6163 gram.¹⁴ Dat komt nagenoeg overeen met het huidige gewicht van de kan en schaal

van Lutma. Het verschil met het in 1692 genoemde ensemble is eenvoudig te verklaren; om het wapen te vervangen waren enkele ingrepen noodzakelijk. Zo zijn onder andere een schroef en een voetje aan de schaal van het ensemble toegevoegd, met als gevolg dat de schaal zwaarder werd.

Aangezien het ensemble in die vorm niet in de inventaris van 1692 is omschreven, is zeker dat deze aanpassing pas na het overlijden van Cornelis Tromp heeft plaatsgevonden. Dat is ook duidelijk te zien. Het persoonlijk

Afb. 8

Toegeschreven aan NICOLAAS LOOCKEMANS, bokaal met de expeditie op de rivier van Londen en Rochester, Den Haag 1667, vervaardigd in opdracht van de Staten van Holland en bestemd als geschenk voor admiraal Michiel Adriaensz de Ruyter. H. 30 cm, diam. 15 cm. Goud en email, gemerkt op de cuppa: stadskeur Den Haag, Hollandse Leeuw, jaarletter Q = 1667, tweemaal het meestersteken een gekroond anker, toegeschreven aan Nicolaas Loockemans. Rijksmuseum, Amsterdam (inv.nr. NG-NM-9659).

wapen (afb. 7) is te groot afgebeeld voor de op de schaal beschikbare ruimte. Zo staat het niet in het midden van het plaatje en zijn aan de linkerzijde elementen als de helmbekroning boven het wapen en de banderol daar onder afgesneden. Daaruit valt af te leiden dat het plaatje niet voor dit voorwerp is gemaakt, maar van een ander, verloren gegaan object afkomstig is. Wie voor deze verwisseling verantwoordelijk was? Vast staat dat zilveren voorwerpen met het persoonlijk wapen van Cornelis vererfd op de kinderen en kleinkinderen van zijn broer Harpert. In 1711, toen de definitieve boedelscheiding plaatsvond, waren de voornaamste erfgenamen Catharina Beijer, als weduwe van Maerten en erfgename van diens broer Dirck Tromp, en Johanna Catharina de Groot, weduwe van de heer Thomas van Beresteyn, heer van Maurick.¹⁵ Zij kregen elk een derde deel van de nalatenschap. Naar de familie Van Beresteyn ging nog een zesde deel, dat werd beheerd door de voogden van Maerten Cornelis van Beresteyn (zoon van Thomas en Dina Cornelia Tromp), en van Christiaan Paulus van Beresteyn (zoon van Thomas en Johanna Catharina de Groot). Het restant werd verdeeld over de weduwnaar van Margaretha Tromp, Nicolaas Kien, het echtpaar Johan Willem de Groulard en Jacoba Tromp, en de voogden van Alida Tromp. Aangezien het ensemble van Lutma met het aangepaste wapen in de boedel van één van de hier genoemde erven – Maerten Cornelis van Beresteyn (1695-1734) – wordt vermeld, is de conclusie gerechtvaardigd dat één van hen opdracht heeft gegeven om het oude wapen te verwijderen, en te vervangen door het wapen van Cornelis Tromp.

In 1771 vererfd kan en schaal op Christiaan van Beresteyn (1744-1800). De laatste particuliere eigenaresse die het ensemble in 1895 aan het Rijksmuseum verkocht, Christina Wilhelmina Steinmetz-van den Bogaert (Kleef

1832-Den Haag 1896), vertelde het museum dat zij het ensemble in 1868 had geërfd van haar moeder, Anna Catharina Van den Bogaart-Crol (Drumpt 1811- Zaltbommel 1868), die het op haar beurt van de familie Van Beresteyn had. Mevrouw Steinmetz maakte het museum ook deelgenoot van de familiemythe, dat kan en schaal afkomstig zouden zijn van Maerten Harpertsz Tromp, en dat hij dit ensemble als geschenk van de Staten gekregen had. Zo vereerde het nageslacht Tromp alsnog postuum met een eergeschenk in zilver, dat hem bij leven onthouden was.

De werkelijkheid is op het eerste oog minder spectaculair. Volgens de aantekening van Cornelis Tromp zelf, was het wapen dat op deze schaal was aangebracht, het wapen van de familie 'Van Helmont' – ook wel Van Hellemont geheten – het wapen dat de eerste echtgenoot van zijn vrouw voerde.¹⁶ Joan van Hellemont werd in 1616 in Amsterdam geboren als zoon van Jan Jansz van Hellemont – koopman en bewindhebber van de voc –

en Dieuwertje Bicker. In 1644 huwde hij met Margaretha van Raephorst (1625-1690) en in 1665 overleed hij op 49-jarige leeftijd als raad en schepen van de stad Amsterdam. Zijn volledige bezit vererfde vervolgens op zijn echtgenote, wier vermogen in 1674 op 292.000 gulden werd geschat. Daarmee behoorden zij tot de rijksten van de Republiek.¹⁷ Enkele jaren na zijn dood hertrouwde Margaretha met Cornelis Tromp. Uit haar testament, dat in 1688 werd opgemaakt, blijkt dat zij elk hun eigen kapitaal beheerden.¹⁸ Over de buitenplaats Syllisburgh (het huidige Trompenburgh) te 's-Graveland, die zij van Joan van Hellemont had geërfd – kon Cornelis eerst na haar dood in 1690 beschikken; zo ook over haar zilver, dat deels van haar persoonlijk wapen en dat van haar eerste echtgenoot was voorzien.¹⁹ Was Cornelis eerst overleden, dan was het grootste gedeelte van de nalatenschap naar haar familie gegaan.

Het jaar waarin de kan en schaal van Lutma ontstonden, werd voor Joan gemarkeerd door twee belangrijke benoemingen, die tot schepen van de buitendijkse polder aan het IJ bij Sloten – waarvan de stad Amsterdam de ambachtsheerlijkheid bezat – en de verkiezing tot hoofdingeland van de polder van 's-Graveland, beide gebieden die nog niet lang op de zee en het moeras waren veroverd. Deze functies staan in het teken van de eeuwige strijd van Nederland met het water. In het decoratieprogramma van zijn kan en schaal verbeeldde Lutma dit gevecht als volgt: het laat zien hoe Neptunus de zee kan dwingen om zich terug te trekken, zodat de godin van de landbouw, Ceres, het woeste land vrucht kan laten dragen.

Lang heeft de mythe uit de familie Van Beresteyn het zicht op de eerste eigenaar van de kan en schaal van Johannes Lutma ontnomen. Zij heeft echter ook een goede kant. Dankzij de bijzondere betekenis, die zij aan het zilver hechtten, bleef het ensemble

gespaard voor het lot van zoveel zeventiende-eeuwse gebruiks-zilver. Voor velen was de verleiding om een dergelijk zwaar en incurant voorwerp te gelde te maken te zwaar, met als gevolg dat juist de grootste en meest vorstelijke exemplaren in groten getale in de smeltkroes verdwenen zijn.

Het gevolg daarvan is dat nu nog maar weinig voorwerpen in zilver aanwijsbaar zijn, die in realia getuigen van de ostentatieve luxe, waarmee sommige Amsterdamse burgers zich in de 17de eeuw omringden. Dit streven naar 'kostelijckheyt' is bekend uit het commentaar van buitenlanders als de Engelse ambassadeur William Temple.²⁰ Welke vormen dit streven aannam, zou kunnen blijken uit een breder onderzoek naar Van Hellemont en zijn directe kring. Zo zou ook een meer evenwichtig beeld kunnen ontstaan van de klantenkring van de Amsterdamse zilversmid Johannes Lutma, die in zijn 'Triomf van Ceres' voor Joan van Hellemont zijn contemporaine reputatie van 'beeldhouwer in zilver' ten volle waar maakt.

Afb. 9

Detail van afb. 8. Binnenzijde van het deksel met opschrift: *Extract Compendieus / den 2 Julij 1667 / Opt geproponeerde / van Heeren G. / Raeden / is by Staeten goedt gevonden / dat anden Lt. Adm. De Ruijter / S'Landts vlote als generael gecom / mandeert hebbende over en ter / Saecke van het fameux exploit / den 21' 22' en 23' Junij 1667 op 'revieren / van Londen en Rochester int / Werck gestelt vereert sal worden / een goude Cop daerop t voorss. / exploit Wtgebeelt Zij en dat tot een gedenckteecken in sijne familie en voor de posteriteijt / Accordeert in substantie met de resolutie van Staten / Herbt. van Beaumont.*

NOTEN

- 1 J.R. de Lorm, *Amsterdams Goud en Zilver*, catalogi van de verzameling kunstnijverheid van het Rijksmuseum te Amsterdam, deel 3, Amsterdam 1998, nr. 14, en de aldaar vermelde literatuur. Sindsdien verschenen: J.P. Filedt Kok (red.), cat. tent. *De Glorie van de Gouden Eeuw*, Amsterdam (Rijksmuseum) 2000, nr. 67; J.P. Filedt Kok, R.J. Baarsen e.a., *Nederlandse Kunst 1600-1700*, Amsterdam 2001, nr. 45; W.T. Kloek, P. Sigmond, *Zeeslagen en zeehelden in de Gouden Eeuw*, Amsterdam 2007, afb. 55.
- 2 De voorstelling 'Neptunus laat de wateren terugtrekken' is in de kunstgeschiedenis niet vaak uitgebeeld. Eén van de zeldzame voorbeelden was oorspronkelijk bedacht voor de decoratie van de Burgerzaal van het Amsterdamse Stadhuis, maar werd niet uitgevoerd. Zie: K. Fremantle, *The Baroque Town Hall of Amsterdam*, Utrecht 1959, p. 43, p. 44, noot 1.
- 3 P. Glanville, *Silver in Tudor and Early Stuart England, A social history and catalogue of the national collection 1480-1660*, Londen (Victoria and Albert Museum) 1989, pp. 154-159.
- 4 Vergelijk de zogeheten 'Vermeerdering' met de grote wapens van Willem III, Maria Stuart, Cornelis Tromp en Engel baron de Ruyter, en kleinere geslachtswapens, Amsterdam?, 1678-1683. Gravure, 43,8 x 44 cm. Afgebeeld in J. Pijzel-Dommisse, *Het Hollandse pronkpoppenhuis, interieur en huishouden in de 17de en 18de eeuw*, Amsterdam (Rijksmuseum) 2000, p. 338, afb. 608.
- 5 Rijksarchief Noord-Holland, archief van het Rijksmuseum, inv.nr. 10244 (correspondentie van het Nederlandsch Museum voor Geschiedenis en Kunst, 1895), nr. 36: brief van de minister van Binnenlandse Zaken aan de directeur van het Nederlandsch Museum, 25 februari 1895.
- 6 R. Prud'homme van Reine, *Schittering en Schandaal, biografie van Maerten en Cornelis Tromp*, Amsterdam / Antwerpen 1991, p. 120.
- 7 Filedt-Kok 2001, *op.cit.* (noot 1), nr. 89.
- 8 De Lorm 1998, *op.cit.* (noot 1), nrs. 45, 46, 52, 253; R.J. Baarsen e.a., *Nederlandse Kunst 1700-1800*, Amsterdam 2006, p. 78, nr. 24.
- 9 Archief der Westfriese Gemeenten, Hoorn, familiearchief Monté VerLoren, nr. 805 b (papieren betreffende Cornelis Schrijver), afschrift van een testament, op 19 februari 1768 opgesteld voor notaris Gerrit Bouwman te Amsterdam; 'Gewicht en waarde van het gewerkte goud en zilver, bij het opmaken van de besittinge tot betaling van den sosten penning, opgemaakt door Abraham Laproo, Kwitantie aan den lias van het jaar 1748.'
- 10 Regionaal Historisch Centrum Delft, familiearchief Tromp, inv.nr. 55, stukken met betrekking tot de nalatenschap van Cornelis Tromp. Hierin: akte van opening en afschrift van het voor Jacobus van den Ende verleden testament en de bijbehorende codicillen van 5 februari 1688, opgemaakt door notaris Abraham van den Ende te Amsterdam op 28 april 1691.
- 11 Helaas zijn de minuten van de desbetreffende notaris, Jacobus Ulenbroeck, voor dat jaar in het Stadsarchief in Amsterdam verloren gegaan. Omstreeks 1900 bestonden van deze inventaris verschillende afschriften. Delen eruit werden geciteerd door dr. W. Martin, 'Eén en ander uit de nalatenschap van Cornelis Tromp', *Oud-Holland* 19 (1901), pp. 65-76. Blijkens een brief van dr. W. Maschhaupt van 20 december 1908 (in de documentatiemap van de afdeling Geschiedenis, Rijksmuseum) beschikte hij over een afschrift van de inventaris inclusief de bijbehorende taxatielijsten. In deze brief citeert hij het aantal kannen en schalen in de inventaris en hetzelfde aantal ensembles in de taxatielijsten. Recent is een derde afschrift van de inventaris van Cornelis Tromp boven water gekomen, die zich nu in de verzameling van het Nederlands Scheepvaartmuseum bevindt (verzameling Handschriften, inv.nr. J 613 (I)). Deze inventaris is voor wat betreft het zilver compleet, aangezien het aantal kannen en schalen in de inventaris hetzelfde is als in de bijbehorende taxatielijsten.
- 12 Regionaal Historisch Centrum Delft, Oud Notarieel Archief, inv.nr. 2291 (minuten notaris W. van Ruyven), akte 56, boedelinventaris en scheiding van Harpert Harpertsz Tromp, d.d. 15 november 1691, fol. 337. Onder de gouden en zilveren medailles zijn onder andere enkele ketens van Maerten Harpertsz opgenomen.
- 13 L.B. Gans, *Goud- en Zilvermerken van Voet*, Leiden/Antwerpen 1992, p. XV.
- 14 Boedelscheiding d.d. 15 september 1771 voor notaris Van Beusekom te 's-Hertogenbosch, geciteerd door E.A. van Beresteyn, *Genealogie van het geslacht Van Beresteyn*, deel 1, Den Haag 1954, pp. 294-295.
- 15 Regionaal Historisch Centrum Delft, Oud Notarieel Archief, inv.nr. 2298 (minuten notaris W. van Ruyven), aktenr. 67, 11 november 1711. 'Staet en Massa van de goederen, die de heer lt. Admiraal de Grave Cornelis Tromp zal. volgens reekening van de rentmr. Willem van Ruyven gedaen den 16 september 1711'. Onverdeeld bleven op dat moment nog een deel van het gewerkte goud en zilver die 'ten comptoire van den heer ontfangen mr. Maerten van Beresteyn werden bewaard', en de familieportretten, die zich ten huize van de douairière Tromp bevonden. Waarschijnlijk doelde de inventarisant hiermee op Anna Maria Tromp, weduwe van Cornelis Gans, in wiens nalatenschap de portretten in 1717 worden vermeld (Regionaal Historisch Centrum Eindhoven, inv.nr. 2042, Oud Notarieel Archief Helmond, nr. 027 (minuten Pieter de Cort), aktenr. 3, inventaris van de nagelaten goederen van Anna Maria

- Tromp, weduwe Cornelis Gans, 10 april 1717). In deze inventaris wordt ook 'een stuck van de silvere wessele van den oude admiraal Tromp' genoemd. In de literatuur wordt dit object wel voor de kan en schaal van Lutma aangezien, die zij dan van Cornelis Tromp zou hebben geërfd. Omdat zij in zijn testament niet als erfgename wordt vermeld, en omdat de verdeling van de boedel van Anna Maria Tromp pas na 1736 plaatsvond, toen Maerten Cornelis van Beresteyn reeds was overleden, kan dit niet de kan en schaal van Lutma betreffen, die in zijn nalatenschap worden genoemd (Nationaal Archief, Civiele Sententiën Hof van Holland (3.03.01.01), inv.nr. 963 (1736), nr. 3. Veel van het zilver met het wapen van 'den admiraal Tromp' bevond zich in het bezit van Catharina Beijer, de weduwe van Maerten Tromp, op de hofstede Schoonoord onder Rijswijk. Het ging in 1714 door diefstal verloren (Advertentie in de *Amsterdamsche Courant*, d.d. 4 september 1714).
- 16 De familie Van Helmont was klein. Zij bestond sedert 1641 uit twee personen, Joan en zijn oudere broer Gerard, die beiden zonder nageslacht overleden. Gerard was geboren in 1612, huwde in 1640 met Margaretha Bicker van Swieten, en overleed al in 1658. Zijn goederen vererfden op zijn echtgenote, die pas in 1697 – dus enkele jaren na Cornelis Tromp – overleed (J.E. Elias, *De vroedschap van Amsterdam*, deel 1, Haarlem 1903, nr. 170; K. Zandvliet, *De 250 rijksten van de Gouden Eeuw*, Amsterdam (Rijksmuseum) 2006, nr. 161).
- 17 Voor Joan van Hellemont zie: Elias 1903, *op.cit.* (noot 16), nr. 186, en de aantekening bij nr. 170. Onder de stukken met betrekking tot de nalatenschap van Cornelis Tromp (RHC Delft, archief Tromp, nr. 55 (noot 10)), bevindt zich een akte van opening van het testament van Joan van Hellemont en Margaretha van Raephorst voor notaris Francois Meerhout te Amsterdam, van 7 september 1665. Daarin is opgenomen een afschrift van het testament voor dezelfde notaris, van 25 augustus 1664, waarin zij elkaar tot universeel erfgenaam benoemen.
- 18 In het testament dat Cornelis Tromp en Margaretha van Raephorst samen opstelden, benoemden zij elkaar tot universeel erfgenaam (RHC Delft, archief Tromp, nr. 55 (noot 10), akte van opening en afschrift van het voor Jacobus van den Ende verleden testament en de bijbehorende codicillen van 5 februari 1688, opgemaakt door notaris Abraham van den Ende te Amsterdam op 28 april 1691). De echtelieden combineerden deze vrij eenvoudige formule in 1688 met een lijst van persoonlijke wensen, die van kracht zouden worden op het moment dat ook de laatste van hen zou komen te overlijden. Cornelis wees in dat geval zijn broer Harpert en diens kinderen als erfge-
- naam aan; Margaretha de kinderen van Susanna van Lanschot, gehuwd met Johannes Kien, en de heren Lambert en Nicolaas Witsen. Een uitzondering maakte zij voor haar 'hofstede, mitsgaders mijn land ende boerenhuys op 's-Graveland, met de heij ende de landerijen daarachter gelege ende verdere gevolge, betimmeringhe, beplanthinge ende aankleven vandien' die zij aan Margaretha Tromp had toegedacht.
- 19 In de inventaris van 1692 wordt onder andere een groot koelvat genoemd, 'met het wapen van de Graevinne' (noot 11).
- 20 C.W. Fock, *Het Nederlandse interieur in beeld 1600-1900*, Zwolle 2001, p. 84.